

CZY PAŃSTWO JEST POTRZEBNE?

CZEGO DOWIESZ SIĘ Z PRZECZYTANEGO TEKSTU

- na czym polega efektywność działania (państwa)
- w których dziedzinach mechanizm rynkowy nie radzi sobie z problemami gospodarczymi
- czym jest interwencjonizm państwowy
- jakie są argumenty za interwencjonizmem państwowym
- jakie są argumenty przeciwko interwencjonizmowi państwowemu

WSTĘP

W każdej gospodarce występują takie podmioty, jak: gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, rząd i zagranica. Rząd, rozumiany jako państwo, wydaje się być naciekawszym obiektem badań z tej grupy.

Przez państwo rozumie się złożoną, zróżnicowaną wewnątrznie, wieloszczeblową strukturę administracyjną społeczeństwa zamieszkującego określone terytorium, dysponująca władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Potocznie zaś państwo utożsamia się z centralnymi oraz lokalnymi instytucjami i urzędami publicznymi, których działalność związana jest z funkcjonowaniem danego systemu społeczno-gospodarczego.

Do czego państwo jest zatem pozostałym podmiotom potrzebne? Pamięając, że podejmuje ono działania z pozycji władzy, może narzucić innym swoją wolę. Mogłoby zatem krzywdzić lub pomagać innym uczestnikom gospodarki.

Najczęściej pojęcie efektywności nawiązuje do rozwiązania zaproponowanego przez Wilfredo Pareto, które mówi o tym, że rozwiązanie efektywne nie pozwala na poprawę sytuacji

Projekt pt. *Młodzieżowy Uniwersytet Ekonomiczny* realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, nr umowy: POWR.03.01.00-00-T220/18. Kwota dofinansowania ze środków europejskich: 2 505 178,95 zł. Całkowita wartość projektu to 2 972 447,73 zł.

danej osoby (podmiotu) bez pogarszania sytuacji pozostałych. Nie ma zatem miejsca na jakiegokolwiek ulepszenia, co oznacza, że polepszając sytuację jednej osoby, dochodzi jednocześnie do pogorszenia sytuacji pozostałych.

Efektywność według Pareto często odnosi się do alokacji dóbr i usług (rozmieszczania dóbr i usług między podmiotami). W przypadku alokacji nieefektywnych należy je poprawiać. Z teoretycznego punktu widzenia nie powinno być żadnych przeciwwskazań, aby polepszyć sytuację danej osoby, nie pogarszając jednocześnie sytuacji innych.

NIESPRAWNOŚCI RYNKU

W większości przypadków mechanizm cenowy pozostaje najefektywniejszym narzędziem alokacji dóbr i usług, a wolny rynek jest najlepszym rozwiązaniem. Jednak istnieją wyjątki, czasem rynek sobie nie radzi. Oznacza to, że może być nieefektywny w pewnych zakresach. Poniżej przedstawiono niektóre z dziedzin, gdzie mechanizm rynkowy zawodzi.

1. Niedoskonałość konkurencji

Znakomita większość rynków na świecie stanowi tzw. konkurencję niedoskonałą. W takich strukturach rynkowych (konkurencja monopolistyczna, oligopol oraz monopol pełny) przedsiębiorstwa mają wpływ na poziom cen i przez ograniczanie podaży mogą je podwyższać. W ekonomii ten wpływ na poziom cen nazywa się dysponowaniem siłą monopolową. W ten sposób producenci sprzedają dobra drożej niż miałyby to miejsce w przypadku konkurencji doskonałej, gdzie producent jest cenobiorcą, a nie cenodawcą. Oznacza to, że konsumenci tracą, a zyskuje producent.

2. Zawodność wynikająca z istnienia dóbr publicznych

Dobrami publicznymi są te dobra (towary, usługi), których wytwarzanie jest finansowane przez budżet państwa, budżety samorządowe i inne fundusze publiczne. Nie można nikomu ograniczyć dostępu do konsumpcji tych dóbr, ani nikogo z niej wyłączyć. W Polsce ich przykładem mogą być drogi publiczne, oświetlenie tych dróg, parki miejskie, chodniki czy dostęp do edukacji.

Jednak z punktu widzenia kosztów ich produkcji nikt nie konkuruje z państwem, ponieważ nikomu nie będzie opłacało się samodzielnie finansować budowy drogi, mostu czy parku

Projekt pt. *Młodzieżowy Uniwersytet Ekonomiczny* realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, nr umowy: POWR.03.01.00-00-T220/18. Kwota dofinansowania ze środków europejskich: 2 505 178,95 zł. Całkowita wartość projektu to 2 972 447,73 zł.

miejskiego. Dlatego państwo bierze na siebie ten obowiązek strategicznie uznając te dobra za ważne z punktu widzenia społeczeństwa. Przykładowo, gdyby edukacja nie była darmowa i obowiązkowa (do pewnego poziomu), wówczas część ludzi uznałoby, że ich dzieci nie muszą się kształcić i zostałyby w domu lub poszłyby do pracy. Wzrost wskaźnika analfabetyzmu wyraźnie wpływa na spadek dobrobytu całego społeczeństwa, kraj nie rozwija się lub rozwija się dużo wolniej niż inne kraje.

3. Zawodność wynikająca z efektów zewnętrznych

Efekty zewnętrzne rozumie się jako proces przenoszenia części kosztów (rzadziej korzyści) wynikających z działalności jednego podmiotu gospodarczego na podmioty trzecie bez odpowiedniej rekompensaty. Można tutaj wymienić przykładowo hałas związany z procesem produkcyjnym; zanieczyszczenia gleby, wody lub powietrza; zmianę naturalnego krajobrazu na potrzeby działalności gospodarczej; wymieranie lub zagrożenie wymarciem gatunków zwierząt i roślin etc. Efekty zewnętrzne są zwykle ubocznym skutkiem działalności danego podmiotu gospodarczego, którego konsekwencje (pozytywne bądź negatywne) ponosi szersze grono odbiorców niezależnie od swojej woli. Państwo może zmusić przedsiębiorstwa do usuwania skutków swojej działalności gospodarczej za pomocą przepisów prawnych (wprowadzić obowiązek zakupu specjalnych filtrów, opłacania specjalnych funduszy przeznaczonych na ochronę roślin lub zwierząt, rekultywację terenów wokół strefy produkcji etc.)

4. Brak (niekompletność) pewnych rynków

Może okazać się, że produkcja określonego dobra jest nieopłacalna dla prywatnych przedsiębiorców. Wówczas w rolę producenta może wejść państwo dostarczając niezbędne dobro społeczeństwu. Oczywiście może zastanawiać, czy takie dobro jest faktycznie niezbędne, skoro ludzie nie chcą za nie odpowiednio wynagrodzić prywatnego producenta tak, by ten pozostał w danej gałęzi i produkował nadal z zyskiem. Zatem przykładem może być ponownie edukacja, która z punktu widzenia długiego okresu (paru lub kilku dekad) jest niezbędna do osiągnięcia dobrobytu dla społeczeństwa. Niestety państwo musi czasem zmuszać obywateli do pewnych zachowań wprowadzając odpowiedni obowiązek (obligatoryjność edukacyjną). Innym przykładem może być wywóz śmieci. Ludzie nie będą

Projekt pt. *Młodzieżowy Uniwersytet Ekonomiczny* realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, nr umowy: POWR.03.01.00-00-T220/18. Kwota dofinansowania ze środków europejskich: 2 505 178,95 zł. Całkowita wartość projektu to 2 972 447,73 zł.

chcieli płacić za odbieranie od nich śmieci w sytuacji, kiedy mogą się ich pozbyć „za darmo” i wywieźć do lasu (tzw. nielegalne składowiska śmieci). Jednak ci sami ludzie tracą na tym zdrowie zanieczyszczając środowisko, w którym sami żyją, niszczą faunę i florę lasu. Ich dzieci nie będą mogły w przyszłości korzystać z lasu, ekosystem zostanie bezpowrotnie zmieniony, co rodzi długookresowe konsekwencje dla całego regionu.

5. Niedoskonałość informacji

Aby mówić o równowadze na rynku, sprzedający i kupujący muszą mieć pełną informację o cenie, jakości produktu i innych czynnikach istotnych dla transakcji. Jeśli ktoś ograniczy dostęp do tych informacji, kupujący i sprzedający mogą nie być w stanie przeprowadzić transakcji lub podjąć złe decyzje. Niedoskonała informacja występuje na rynku wówczas, gdy kupujący i/lub sprzedający nie posiadają wszystkich informacji niezbędnych do podjęcia świadomej decyzji. Jedna strona, kupujący lub sprzedający, ma więcej informacji o jakości lub cenie produktu niż druga. Przykładowo, współcześnie wiele transakcji dokonywanych jest w Internecie. Ten specyficzny kanał dystrybucji nie dość, że naraża kupującego na oszustwa (sprzedający mógłby w ogóle nie dostarczyć produktu, za który już zapłacono), to jeszcze nie pozwala nabywcy na kompleksową ocenę jakości, stanu technicznego i innych parametrów wpływających na cenę kupowanego dobra. Z tych powodów państwo dostarcza odpowiednich przepisów prawnych, które mają na celu większą ochronę konsumenta przed oszustami.

6. Bezrobocie i inne zakłócenia makroekonomiczne

W sytuacji, gdy spada aktywność gospodarcza i pojawia się w gospodarce recesja, naturalnym działaniem „obronnym” producentów jest obniżanie zatrudnienia (zwalnianie zbędnych pracowników, którzy generują koszty dla pracodawcy). Spadek zatrudnienia automatycznie oznacza, że rośnie bezrobocie w gospodarce. Długotrwałe bezrobocie prowadzi do ubóstwa, a rodzinę bezrobotnego doprowadza do izolacji społecznej. Państwo wypłaca zatem zasiłki dla bezrobotnych, czym wspiera ich finansowo. Dodatkowo urzędy pracy pośredniczą między zainteresowanymi pracodawcami i bezrobotnymi w uzyskaniu informacji o wolnych miejscach pracy.

Projekt pt. *Młodzieżowy Uniwersytet Ekonomiczny* realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, nr umowy: POWR.03.01.00-00-T220/18. Kwota dofinansowania ze środków europejskich: 2 505 178,95 zł. Całkowita wartość projektu to 2 972 447,73 zł.

INTERWENCJONIZM PAŃSTWOWY

Gospodarka może być traktowana jako zorganizowany system produkcji, dystrybucji i konsumpcji dóbr i usług w społeczeństwie. Jest to system, który decyduje, jakie dobra są produkowane, kto je produkuje, jak są one dystrybuowane i kto ma do nich dostęp. Czasami decyzje te podejmuje państwo (rząd) za podmioty bezpośrednio zainteresowane. Skoro nie jest ono samo zainteresowane rozwiązaniem danego problemu ekonomicznego i decyzja ta bezpośrednio tego podmiotu nie dotyczy, to może pojawić się sytuacja nieefektywna z punktu widzenia sprawności (efektywności) działania rynku. Przykładowo, państwo za pomocą przepisów prawnych może narzucić producentom produkcję butów wyłącznie w czarnym kolorze. W sytuacji, gdy buty w takim kolorze będą niemodne lub niepożądane przez konsumentów to wybiorą oni analogiczne dobra pochodzące z importu (zagraniczne), co spowoduje pogorszenie sytuacji finansowej krajowych producentów. Inna sytuacją jest ta, kiedy konsumenci mają nieregulowany dostęp do broni, która jest zaliczana do grupy antydóbr (podobnie jak alkohol, tytoń, narkotyki etc.) Państwo nie ingerując w rynek i pozwalając na swobodny dostęp do dóbr szkodzących zdrowiu lub zagrażających życiu obywateli wpływa na negatywnie na przyszłość całego społeczeństwa.

Istnieją sytuacje, gdy interwencje państwa są uzasadnione i wręcz oczekuje się interwencjonizmu. Mogą też mieć miejsce sytuacje, kiedy to mieszanie się państwa do życia gospodarczego jest zbyteczne lub wręcz szkodliwe dla gospodarki.

Jednym z najczęściej przywoływanym przykładem interwencji państwa w rynek jest stosowanie cen maksymalnych i cen minimalnych. Pierwsza z nich jest ceną urzędową, powyżej której nie mogą być zawierane transakcje na dane dobro (są nielegalne, grożą za nie kary). Skutkiem wprowadzenia ceny maksymalnej może być niedobór rynkowy (zbyt mała ilość dóbr w stosunku do zapotrzebowania na nie). Cena maksymalna, która chroni konsumenta, jest na ogół niższa od ceny równowagi rynkowej, czyli jest górnym pułapem, powyżej którego nie mogą być zawierane transakcje na sprzedaż produktu lub wykonanie usługi. Jest wprowadzana w sytuacjach kryzysowych, wojen, itp. Z kolei cena minimalna jest ceną urzędową, poniżej której zgodnie z prawem nie wolno sprzedawać danego towaru. Ustalenie ceny minimalnej następuje na wniosek producentów (chroni interesy tej grupy); jest ona

Projekt pt. *Młodzieżowy Uniwersytet Ekonomiczny* realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, nr umowy: POWR.03.01.00-00-T220/18. Kwota dofinansowania ze środków europejskich: 2 505 178,95 zł. Całkowita wartość projektu to 2 972 447,73 zł.

wyższa od ceny równowagi. Ten rodzaj ceny jest stosowany jako narzędzie polityki gospodarczej państwa, której celem jest zapewnienie określonego poziomu opłacalności produkcji lub dochodu producentowi (np. na rynkach produktów rolnych).

ARGUMENTY ZA AKTYWNĄ ROLĄ PAŃSTWA

1. Konieczność zabezpieczenia systemu gospodarczego od strony instytucjonalno-prawnej (np. tworzenie prawa dla podmiotów gospodarczych).
2. Niedoskonałości rynku i konkurencji w praktyce, związane z monopolizacją gospodarki i innymi czynnikami (niedoskonała informacja, ograniczona mobilność czynników produkcji),
3. Występowanie negatywnych efektów zewnętrznych w zakresie produkcji i konsumpcji.
4. Istnienie dóbr publicznych, czyli takich, gdzie nie można wprowadzić ograniczenia dostępu korzystania z takiego dobra (np. drogi, lotniska, plaże publiczne etc.)
5. Istnienie dóbr szczególnie niekorzystnych lub korzystnych społecznie, których konsumpcja ze względów społecznych jest szczególnie niepożądana (np. narkotyki, alkohol, tytoń) lub szczególnie pożądana (np. niektóre szczepionki czy książki).
6. Występowanie takich zjawisk, jak duże wahania aktywności gospodarczej, bezrobocie, niepełne wykorzystanie mocy wytwórczych oraz inflacja, które prowadzą do destabilizacji gospodarki, niepewności i marnotrawstwa zasobów gospodarczych.
7. Istnienie pozbawionych opieki ludzi starych, niedołączonych, upośledzonych i chorych, którzy nie są w stanie sami sobie poradzić.
8. Powstawanie zbyt dużych, nieakceptowanych społecznie, różnic dochodowych i majątkowych, które osłabiają motywację ludzi o niskich dochodach oraz sprzyjają różnego typu konfliktom i protestom (np. strajkom).

ARGUMENTY PRZECIW AKTYWNEJ ROLI PAŃSTWA

1. Pojawianie się stanów nierównowagi na rynku (niedoborów lub nadwyżek) w wyniku regulacji państwowych, zwłaszcza wtedy, gdy te regulacje rzutują bezpośrednio lub pośrednio na ceny produktów i usług.
2. Zniekształcone informacje – im większy zakres państwowych regulacji, tym bardziej zniekształcone, mniej obiektywne są informacje.
3. Zmniejszona elastyczność systemu gospodarczego wywołana biurokratyzacją i usztywnieniem procesów decyzyjnych – im większy rozrost biurokracji państwowej i zasięg ingerowania w gospodarkę, tym mniejsza elastyczność systemu.
4. Wysokie koszty interwencjonizmu państwowego przy równocześnie niewielkiej skuteczności wielu działań.
5. Osłabienie bodźców związanych z rynkiem.
6. Niereprezentatywność państwa (rządu) – funkcjonariusze państwa mogą działać przede wszystkim w interesie własnym, a nie w interesie obywateli.
7. Ograniczanie wolności jednostki i hamowanie oddolnej inicjatywy.

PODSUMOWANIE

Przed każdym państwem (rządem) stoją zadania, z których musi się wywiązywać, aby zapewnić rozwój i dobrobyt swoim obywatelom. Powyżej omówiono przede wszystkim funkcje ekonomiczne. Można jednak rozszerzyć znaczenia państwa na inne dziedziny życia społeczeństwa. Celem powstania i funkcjonowania państwa jest organizowanie życia obywateli i zapewnienie im warunków do dalszego rozwoju przez zagwarantowanie bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego. Realizacja tego celu ma szansę powodzenia tylko wtedy, gdy państwo jest organizacją przymusową, która zmusza obywateli do posłuszeństwa i wykonywania poleceń. Nie oznacza to jednak, że zawsze wszystkie decyzje administracji rządowej są efektywne i sprawiedliwe.

Projekt pt. *Młodzieżowy Uniwersytet Ekonomiczny* realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, nr umowy: POWR.03.01.00-00-T220/18. Kwota dofinansowania ze środków europejskich: 2 505 178,95 zł. Całkowita wartość projektu to 2 972 447,73 zł.

LITERATURA

1. Milewski R., Podstawy ekonomii, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
2. Snowdon B., H. Vane, P. Wyncarczyk, Współczesne nurty teorii makroekonomii, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.
3. Stiglitz J., Ekonomia sektora publicznego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
4. Wojtyła A., Ewolucja keynesizmu a główny nurt ekonomii, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

LINKI DO ŹRÓDEŁ INTERNETOWYCH

1. Kapitalizm kontra socjalizm <https://www.youtube.com/watch?v=DcgFvBH66bs>
2. Liberalizm i wolny rynek <https://www.youtube.com/watch?v=GmGA5Sx9LjI>
3. Interwencjonizm, kapitalizm i socjalizm - część 1.
<https://www.youtube.com/watch?v=YGL2nBXlvxY>
4. Interwencjonizm - rodzaje interwencji i skutki prohibicji – część 2.
<https://www.youtube.com/watch?v=nhfJN215ni8>
5. Interwencjonizm - kontrola cen - część 3.
<https://www.youtube.com/watch?v=u3ZAk27Ilbg>
6. Interwencjonizm i "trzecia droga" - część 4.
<https://www.youtube.com/watch?v=3QMZTOZ7BUw>
7. Interwencjonizm - przywileje monopolistyczne - część 5.
<https://www.youtube.com/watch?v=QJvLcA03cA8>
8. Interwencjonizm - podatki - część 6. <https://www.youtube.com/watch?v=N61a9fyIuZM>

